

POLITIIKAN TUTKIMUKSESTA TUTKIMUKSENA JA POLITIIKKANA — TUTKIMUKSESTA JA POLITIIKASTA POLITIIKAN TUTKIMUKSENA

Kari Palonen

1. Alkuhuomautus

Kirjoituksen keskeinen tarkoitus on vastustaa teknis-kvantitatiivista politiikan tutkimusta. Tavoitteena on siirtää huomio pois vastausten yksityiskohdista ja saavuttamistavoista kysymysten ja vastausvaihtoehtojen asetteluun. Itse tutkimuksen päätehtäviksi voidaan tällöin nähdä politiikalle ja tutkimukselle olennaisten kysymysten etsiminen sekä relevanttien luokitusten ja vastakainasettelujen esittäminen. Tällaisen näkökulman avulla voidaan samalla muuttaa koko sovinnasta kuvaa siitä, mikä on »politiikan tutkimusta».

2. Eräs syllogismi

Jos 1) tutkimus on tutkimusta ja politiikka on politiikkaa
ja jos 2) tutkimus on politiikkaa ja politiikka on tutkimusta
niin 3) tutkimus on sekä tutkimusta että politiikkaa
ja 4) politiikka on sekä politiikkaa että tutkimusta

Useissa eri yhteyksissä on korostettu kaiken tutkimuksen poliittista luonnetta: esimerkiksi *Johan Galtungin* tavoin voi sanoa: »All human activities are politics one way or another».¹ Mutta tämä ei tietenkään estä tutkimusta olemasta samalla myös tutkimusta. Eli hienommin sanoen: tutkimuksen ja politiikan välillä ei ole ainakaan mitään toisensa poissulkevaa, kontradiktorista vastakohtaisuutta. Tutkimus ja politiikka voidaan erottaa toisistaan käsitteellisesti mutta ei ihmistoiminnan muotoina. Tutkimus sisältää aina *poliittisen aspektin*, tunnustavatpa tutkimuksen tekijät tämän tai eivät ja olipa tutkimuskohde mikä tahansa.

Tätä ihmistoiminnan jakamattomuutta voi tulkita yhtä hyvin myös vastakkaiseen suuntaan: *kaikkein politiikkaan sisältyy aina tutkimuksellinen aspekti*. On suorastaan ylivoimaisen vaikeata kuvitella yhteiskunnallista toimintaa ilman minkäänlaista analyysiä siitä yhteiskunnasta jossa toimitaan, ilman mitään käsitystä niistä rakenteista ja tilanteista sekä asioiden yhteyksistä, joihin ihmisten toiminta liittyy. Nämä analyysit voidaan käsittää tutki-

mukseksi siinä kuin erityinen tutkimuksen nimellä ja varjolla tapahtuva toimintakin.

Pinnallisesti tuntuisi luontevalta tehdä määrällinen ero politiikan ja tutkimuksen välillä siten, että politiikka olisi enemmän politiikkaa kuin tutkimusta ja tutkimus vähemmän politiikkaa kuin tutkimusta. Tämä työnjako on kuitenkin tarpeeton ja vahingollinen. *Hedelmällisempää on käsittää tutkimus ja politiikka toistensa kilpailijoiksi niin tutkimuksena kuin politiikkanakin.* Puhtainkin »politiikka» on enemmän kuin itse ratkaisujen tekemistä vaihtoehtojen välillä: se edellyttää myös vaihtoehtojen muodostamista ja hyväksymistä. Puhtainkin »tutkimus» sisältää paitsi tutkimusprosessin sosiaalisia rakenteita² myös teorialason yhteyksiä politiikkaan. Esimerkiksi matematiikkojen erilaisuuksilla saattaa olla merkitystä yhteiskunnallisten rakenteiden eroja selittävinä taustatekijöinä.³

Välittömin kilpailija ns. varsinaiselle poliittiselle toiminnalle sekä tutkimuksena että politiikkana on politiikkaan kohdistuva akateeminen tutkimus, tehtiinpä sitä millä ns. tieteenalalla tahansa. *Akateemisen politiikan tutkimuksen ja aivan erityisesti ns. politologian asema on siinä mielessä tutkimuksen ja politiikan välissä, että se voisi vaatia sekä tutkimuksellisuutta politiikassa että poliittisuutta tutkimuksessa.* Nämä molemmat puolet sisältyvät ikään kuin politiikan tutkimuksen objektiiviseen etuun. Samat vaatimukset voidaan kuitenkin asettaa kiinteämmin »varsinaiseen politiikkaan» institutionaalisesti sidonnaiselle tutkimuksellekin.

Historiallisesti on ymmärrettävää, että akateeminen tutkimus on korostanut ensisijaisesti tutkimuksellisia, »epäpoliittisia» pätevyyskriteereitä kuten »totuutta». Poliitikassa tutkimuksena etusijalla ovat vastaavasti olleet sellaiset »poliittiset» pätevyyskriteerit kuin toiminnan »menestys». Jos tämä työnjako poistetaan, kohoavat ongelmiksi *tutkimuksellisten ja poliittisten arvostelukriteerien suhteet.* Onko lainkaan mahdollista sovittaa tutkimuksellisia ja poliittisia kriteereitä ja mitä tällainen sovittaminen edellyttäisi kriteerien sisällöltä? Jos kriteerien yhdistäminen ei ole mahdollista tai toivottovaa, millaisia metakriteereitä olisi käytettävä määrättäessä poliittisten ja tutkimuksellisten kriteerien arvoa? Seuraavassa pyritään täsmentämään näitä kysymyksiä sekä erittelemään keskeisten vastausvaihtoehtojen sisältöä ja merkitystä.

3. Kaksi käsitystä tutkimuksesta

Kun seuraavassa etsitään tutkimuksen ja politiikan »määritelmiä», ei tavoitteena suinkaan ole löytää niiden »tosi olemusta», vaan kysymys on relevanttien vastakohtaisuuksien etsimisestä. Tällöin ei vaihtoehtojen myöskään tarvitse kattaa kaikkia niitä merkityksiä, joita noille sanoille arkikielessä on tapana antaa. Nimityksillä pyritään viittaamaan vaihtoehtojen yleiseen luon-

teeseen sitoutumatta minkään erityisen koulukunnan kielenkäyttöön. Erityisesti tutkimuksen käsitettä on tahallaan venytetty, koska kiistoja »epätieteellisyydestä» tuskin voi pitää teoreettisesti hedelmällisinä. Toisaalta tieteellisyysskriteereistä tulee helposti yksinkertaisia poliittisia sanktioita, joita tietenkin vallassaolijat voivat parhaiten käyttää hyväkseen.⁴

- 1) Tutkimusta, joka tyytyy kuvaamaan ja selittämään ainoastaan *toteutunutta* todellisuutta, nimitetään *positiiviseksi* tutkimukseksi.
- 2) Tutkimusta, joka myös kuvaa ja selittää toteutuneen suhdetta *mahdollisiin ja toivottaviin* todellisuuksiin, nimitetään *kriittiseksi* tutkimukseksi.

Näiden tutkimuskäsitysten taustalla on ontologinen ja historianfilosofinen vastakohtaisuus siinä, *kuuluvatko* (tulevat, nykyiset, menneet) *mahdollisuudet todellisuuteen*.⁵ Positiivinen tutkimuskäsitys nojaa yksikerroksiseen käsitykseen todellisuudesta, jolle vain toteutunut on todellista. Tällainen katsomus on yhdistettävissä kahteen vastakkaiseen käsitykseen tapahtumisesta, jotka kuitenkin suhteessa ihmistoimintaan ovat paljolti yhteneviä. Tapahtuminen ja ihmistoimintakin voidaan tällöin käsittää joko *välttämättömäksi* siten, että mikään muu kuin toteutunut ei olisi ollut mahdollistakaan tai *satunnaiseksi* siten, että mikä tahansa muukin vaihtoehto olisi ollut aivan yhtä todennäköinen kuin se, mikä on toteutunut.

Spekulaation toteutumattomilla mahdollisuuksilla positiivinen tutkimuskäsitys kieltää jopa metodologisena ajatuskokeenakin ja vaatii pitäytymistä »todella tapahtuneeseen».⁶ Satunnaisuuteen nojaava versio kieltää *kaiken selittämisen mahdollisuuden*, jolloin tutkimus jää deskriptiiviselle tasolle. Välttämättömyysteoria puolestaan *hyväksyy vain puhtaat deterministiset selitykset* — se mitä ei voida selittää, jää satunnaiseksi. Positiivisen tutkimuksen huipentumana voidaan pitää tilastollisilla lainalaisuuksilla operointia, jolloin yhtä aikaa toiset puolet asiasta voidaan selittää välttämättömiksi, toiset satunnaisiksi.

Kriittisen tutkimuskäsityksen filosofisena taustana voidaan nähdä sattumavälttämättömyys-vastakkainasettelun hedelmällisyyden kiistäminen. Tapahtumisen välttämättömyyden kieltäminen ei suinkaan sinänsä tee tapahtumisesta satunnaista; vaikka vaihtoehtoja onkin tavallaan rajattomasti, ne eivät ole mielivaltaisia, vaan erilaisilla vaihtoehdoilla on omat erityiset sidonnaisuutensa ja rajoituksensa, erityisesti tarkasteltuna suhteessa historialliseen tilanteeseen. Tämä mahdollistaa vaihtoehtojen vertailun ja arvottamisen sekä niiden toteutumiseen vaikuttamisen. Eli juhlallisemmin sanoen ihmisten toiminnan »vapaus» ei perustu sattumaan eikä välttämättömyyteen vaan tietoiseen kontrolliin, mahdollisuuteen vapautua sekä välttämättömyyksiensä että satunnaisuuksiensa alaisuudesta.⁷

Selittäminen nojaa kriittisen tutkimuskäsityksen perspektiivistä juuri *toteutuneen* (tapahtumien, teorioiden) *vertailuun toteutumattomiin mahdollisuuksiin*. Selittäminen on tällöin sen selittämistä, *mitä muita vaihtoehtoja olisi*

(ollut) olemassa ja vastaavasti sen tutkimusta, miksi jotkut tilanteessa relevantit vaihtoehdot eivät tule kysymykseen. Selittäminen on yhtäaikaan sekä mahdollisuuksien että näiden rajoitusten tutkimista. Tällainen käsitys selittämistä yhdistyy luontevasti kritiikkiin rajoituksia tai laiminlyötyjä mahdollisuuksia kohtaan. Kritiikki voidaan esittää joko joitakin yleisiä mittapuita asettaen tai pelkästään tilanteessa toimijan omia mittapuita käyttäen, etsien esimerkiksi pätemättömiä perusteita joidenkin ratkaisujen hylkäämiselle tai huomaamatta jääneitä yhdistelmävaihtoehtoja.

Positiivinen tutkimuskäsitys suuntaa huomionsa *oleviin* asiantiloihin — »tosiasioihin», »lainalaisuuksiin», normeihin, filosofisiin taustaolettamuksiin jne. Näiden muutoksia ei joko pystytä lainkaan selittämään tai ne käsitetään *per definitionem* välttämättömiksi.⁸ Positiivisen tutkimuksen tulokset käsitetään olevan peräisin »itse todellisuudesta», ja jotta tämä varmistettaisiin, pyritään erilaisin teknisin operaatioin takaamaan tutkimuksen »puolueettomuus» silläkin uhalla, että joudutaan triviaalisuuksiin. Mitä enemmän valmiita ollaan myöntämään kielen ja kategorioiden sekä tutkimusvälineiden vaikuttavan tutkimukseen, sitä pitemmälle pyritään näistä puhdistautumiseen tekniikkojen hiomisen ja tulosten trivialisoinnin avulla.⁹

Epäilemättä myös kriittinen tutkimuskäsitys on kiinnostunut olevista asiantiloista mutta selittävästä ja normatiivisesta näkökulmasta. Toteutunutta todellisuutta tulee analysoida nimenomaan etsimällä sitä, mitä siinä on »paha», arvostella sitä, *mistä voimassaolevista asiantiloista tulisi päästä eroon*, ja selittää, *miten nämä välttämisenarvoiset asiantilat olisivat poistettavissa* (tai *miten niiden synty olisi ollut estettävissä*). Tällaisesta perspektiivistä aktiivinen spekulatio mahdollisuuksien etsimiseksi ja luomiseksi on olennainen osa itse tutkimusta, samoin kriteerien asettaminen mahdollisuuksien hyväksymiselle ja vertailulle.¹⁰ Kriteerit ja uudet mahdollisuudet ohjaavat tällöin myös käsityksiä siitä, mikä toteutuneessa todellisuudessa on olennaista ja mielenkiintoista, jolloin itse toteutuneen todellisuuden kuvauskin muuttuu selvästi erilaiseksi kuin mitä se on positiivisen tutkimuskäsityksen valossa. Tällöin kriittinen tutkimuskäsitys pystyy useinkin kiistämään positiivisen tutkimuksen alkeellisimpia ja yksinkertaisimpia »tosiasioita».

Nämä tutkimuskäsitysten konfliktit koskevat yhtä lailla akateemista politiologiaa kuin tutkimusta poliittisen toiminnan osanakin. Ehkä tutkimuksen yhdistäminen poliittiseen toimintaan antaa paremmat mahdollisuudet normatiiviseen ja mahdollisuuksia etsivään tutkimukseen silloin, kun kysymys on oman politiikan kannalta hankalista lainalaisuuksista, tosiasioista jne. Toisaalta usein voidaan päinvastoin käyttää väitteitä tosiasioista ja lainalaisuuksista vastustajien pelotteluun — erityisesti silloin, kun käytettävissä on myös muita vallan välineitä estämässä tutkimasta näiden väitteiden pätevyyttä. Akateemiselta tutkimukselta puuttuvat nämä välittömät poliittiset kannustimet, mutta myös kritiikin esteet ovat ainakin epäsuorempia.¹¹

4. Kaksi käsitystä politiikasta

Saattaisi olla sinänsä hauskaa etsiä Oxfordin filosofian ohjelman mukaisesti politiikka-sanan eri merkityksiä arkikielessä ja muodostaa niitä »perheyhtäläisyyksiä». Toisaalta valtio-opin oppikirjat pyrkivät tietysti keksimään toinen toistansa parempia määritelmiä politiikalle. Molemmat seuraavassa vastakkain asetetut käsitykset politiikasta antavat tälle laajemman sisällön kuin mitä on tavallista sekä arkikielessä että akateemisessa politologiassa. Poliitikaksi ei käsitetä vain sitä, mitä hallitus, eduskunta ja puolueet tekevät, vaan politiikka liitetään koko yhteiskuntaan, kaikkeen valtaan, ei vain valtioon. Tällöin ei myöskään tehdä eroa esimerkiksi politiikan ja talouden välillä, vaan talouskin on läpeensä politiikkaa. Vastakohtaisuuden taustalla on ensisijaisesti kaksi suhtautumistapaa yhteiskunnallisiin rakenteisiin.

- 1) Näkemystä, jonka mukaan politiikka on jonkin yksikön pyrkimystä asemansa parantamiseen valtarakenteissa, kutsutaan *tekniseksi* politiikkakäsitykseksi.
- 2) Näkemystä, jonka mukaan politiikka on jonkin yksikön toimintaa valtarakenteiden säilyttämiseksi tai muuttamiseksi, kutsutaan *rakenteelliseksi* politiikkakäsitykseksi.

Teknistä käsitystä politiikasta edustavat mm. *homo politicus*- ja *homo oeconomicus*-teoriat. Kysymys on eräänlaisesta *rationaalisesta politikointiteknologiasta*, mahdollisimman tehokkaiden keinojen löytämisestä yhteiskunnallisen aseman parantamiseksi. Teknologinen lähestymistapa edellyttää vallitsevan rakenteen ottamista periaatteessa annettuna, olipa se millainen tahansa. Yhteiskunnalliset muutokset rajoittuvat tällöin vallassaolijain vaihdoksiksi ja valtakonfliktit ainoastaan kilpailuksi pääsystä olemassaoleviin valta-asemiin. Ne perusteet, joilla nuo asemat muodostetaan, jätetään koskemattomiksi — käsitteen yritykset muuttaa valtarakenteiden sisältämiä teorioita ainoastaan oman valtaanpääsyn peittely-yrityksiksi. Aatehistoriallisesti tällaisen teknisen politiikkakäsityksen puhdaspiirteisin esimerkki on tietysti ns. machiavellistinen traditio.

Rakenteellinen käsitys politiikasta ei pidä ainoastaan eikä tärkeimpänä kysymyksenä sitä, kenellä valta on. Keskeisiä ovat kysymykset *valtarakenteen periaatteista*: kysymykset *valtaan oikeuttamisen* perusteista, niistä *sanktioista*, joiden avulla valtaa käytetään, sekä niistä päämääristä tai *projekteista*, joiden toteuttamiseksi valtaa käytetään välineenä. Valtarakenteen muutokset eivät välttämättä edellytä vallassaolevien henkilöiden, ryhmien, luokkien jne. muutoksia, eikä vallassaolijain pysyminen entisinä myöskään ole ehdoton tae rakenteen säilymiselle. Toisaalta vallassaolijain muutokset eivät tietysti sinänsä edellytä valtarakenteen muutoksia, ja ne ovat usein keino tehokkaammin säilyttää oleva valtarakenne. Rakenteelliselta kannalta jonkin toiminnan tai ratkaisun poliittinen merkitys on arvosteltavissa kysymyksenä valtarakenteen (sisältämien teorioiden) säilymisestä ja muuttumisesta. Tällainen rakenteellinen

politiikka ei edellytä siihen osallistujilta henkilökohtaista valtapyrkimystä tai erikoistumista *homo politicukseksi*, se ei itse asiassa lainkaan tee periaatteellista eroa poliitikkojen ja muiden ihmisten välillä, vaan näkee kaikki ainakin potentiaalisesti politiikkaan vaikuttajiksi.

Näiden kahden politiikkateorian eron havainnollistamiseksi voidaan esimerkiksi puuttua Suomen 1970-luvun yhteiskunnallisen kehityksen tulkintaan. Tätä kehitystähän on toisinaan väitetty ylipolitisoitumiseksi, toisinaan päinvastoin epäpolitisoitumiseksi. Näitä molempia kuvauksia voi pitää sinänsä »pätevinä», mutta ne käyttävät erilaista politiikkateoriaa. Ylipolitisoitumisesta voidaan puhua siinä suhteessa, että politikointitekniikat ovat epäilemättä monessa suhteessa 1970-luvun kuluessa vahvistaneet asemaansa moniin muihin teknologioihin verrattuna. Toisaalta tämä merkitsee samalla epäpolitisoitumista sikäli, että politiikka on jälleen teknistynyt ja 1960-luvulla selvemmin näkyviin tulleet rakenteelliset konfliktit ovat jääneet taka-alalle.

5. Tutkimus- ja politiikkatyypit

Politiikan tutkimukselle olennaista on tutkimus- ja politiikkakäsitysten tarkastelu toistensa yhteydessä. Voidaan muodostaa yksinkertainen nelikenttä tutkimuksellisten ja poliittisten teoriakonfliktien analyysia varten.

politiikkakäsitys	tutkimuskäsitys	
	positiivinen	kriittinen
tekninen	konservatiivinen	reformistinen
rakenteellinen	aktivistinen	radikaalinen

Yhteistä konservatiiviselle ja radikaaliselle vaihtoehdolle on tietty tasapainovaatimus tutkimuksellisten ja poliittisten kriteerien välillä, ts. kieltäytyminen asettamasta tutkimusta ja politiikkaa tärkeysjärjestykseen ja niiden välisen yhteyden korostaminen. Esimerkiksi konservatismiin ei riitä erikseen tekninen politiikka- eikä positiivinen tutkimuskäsitys, vaan se vaatii molempia yhtaikaa.

Konservatiivista vaihtoehtoa voi kenties luonnehtia jonkinlaisen suljetun yhteiskunnan malliksi, joka ei salli enempää ajattelun kuin toimikunnankaan tasolla problematisoida yhteiskunnallisia rakenteita eikä tietoa niistä tai muistakaan ihmistoiminnalle merkittävistä asioista. Tällainen tilanne ei suinkaan ole tunnusomainen vain joillekin esianttiikkisille ajoille, vaan hyvin lähelle päästään esimerkiksi 1950-luvun »ideologioiden kuoleman» kauden läntisissä »harmonisissa demokratioissa». Se on tunnusomaista myös valtaosalle modernia,

erityisesti amerikkalaista, akateemista politologiaa, joka sekä määrittelee politiikan rakenteelliset konfliktit poissulkevalla tavalla että luottaa »the scientific metodiin».¹² Yleisesti voi sanoa, että teknisen politiikka- ja positiivisen tutkimuskäsityksen yhdistäminen on lähes mille tahansa establishmentille ideaalivaihtoehto, vaikka ne eivät (onneksi) aina olekaan asemassa, jossa ne itsekään voisivat käyttää sitä.

Radikaali vaihtoehto ei suinkaan merkitse sitoutumista mihinkään erityiseen »avoimen yhteiskunnan» malliin, vaan kysymys on minkä tahansa tiedon tai rakenteen problematisoinnista. Tätä voidaan luonnehtia esimerkiksi *Helmut Spinnerin* tavoin: »Denn nichts ist so gut, als dass es nichts noch verbessert werden könnte und sollte».¹³ Rakenteet ja teoriat ovat tietenkin moniulotteisia ja -kerroksisia, eikä niiden kritiikki ja vastustus voi olla summittaista kaiken yhtäaikaa vastustamista, vaan kritiikkiä on suunnattava kysymysten laajuuden ja syvyyden sekä toisaalta tilanteen erityispiirteiden mukaan. Ideallinen on teoreettisten ja rakenteellisten muutosten sellainen dialektinen hyväksikäyttö, jossa teoreettiset muutokset kannustavat uusiin rakennemuutoksiin ja kääntäen.¹⁴ Kirjaimellisestikin voi sanoa kysymyksen olevan anti-establishmentin ohjelmasta, joka pyrkii vakiintuneen kieltämiseen ja rutiininomaisuuden kahleista vapautumiseen.

Teoreettisesti erittäin kiintoisia ongelmia tutkimuksen ja politiikan suhteissa sisältyy sekä aktivistiseen että reformistiseen vaihtoehtoon. Molemmissa voidaan erottaa kaksi muunnelmaa, joista toinen painottaa enemmän tutkimuksellisia, toinen poliittisia kriteereitä.

Aktivismin mukaan ei pidä etsiäkään uusia olemassaolevan rakenteen salilimia vaihtoehtoja eikä kiistää tietoa tuosta rakenteesta. Tällaiset kritiikit positiivista tietoa kohtaan tuottavat vain epävarmuutta toiminnassa rakenteen suhteen. Toiminnan suunta voi olla joko *vallankumouksellinen* tai *vastavallankumouksellinen*. Luonteeltaan vastavallankumouksellisessa aktivismissa positiivinen tieto ja tutkimus ovat itsearvoja, joiden kieltämisen torjumiseen ei riitä tekninen käsitys politiikasta, vaan on tietoisesti puolustettava olevaa rakennetta. Aatehistoriallisesti tällaisen vastavallankumouksellisuuden ei tarvitse olla avointa fasismia suoran väkivallan oikeutuksineen, vaan siihen riittää lievempikin ryhtiliike — ajateltakoon vaikkapa *Matti Virkkusen* »olemme kuolemanvaarassa» -ideologiaa. Vallankumouksellisen aktivismin ei puolestaan periaatteessa tarvitse vastustaa tiedonkritiikkiä, mutta se pitää tästä luopumista ehtona vallankumouksellisen toiminnan aktiivisuudelle ja menestykselle. Modernissa aatehistoriassa ehkä *Sorelin* syndikalismi on puhtain esimerkki vallankumouksellisesta aktivismista.

Reformistisen vaihtoehdon ideana on etsiä olemassaolevasta todellisuudesta uusia »sallittuja» mahdollisuuksia, joiden toteuttaminen ei edellytä itse valtakanteiden muutosta, ts. tulkita uudella tavalla todellisuutta.¹⁵ Sen mukaan, painotetaanko tutkimuksellisia vai poliittisia kriteereitä enemmän, voidaan

tehdä ero *aidon reformismin* ja pelkän *opportunistin* välillä. Aito reformismi etsii olevasta todellisuudesta ennen tuntemattomia empiirisiä mahdollisuuksia tiettyjen yleisten normatiivisten vaatimusten toteuttamiseksi joko toimimalla suoraan vallassaolijoista välittämättä tai käyttäen hyväksi olevan rakenteen valta-asemia. Opportunismille sen sijaan mahdollisuuksien etsiminen ja reformien toteuttaminen ovat vain välineitä, jotka ovat tarkoituksenmukaisia valta-asemien saavuttamisen tai lujittamisen kannalta.

6. Tutkimusprosessi sosiaalisena rakenteena

Tutkimuksen ja politiikan suhteita tarkasteltaessa eivät tärkeitä ole yksin ohjelmalliset käsitykset tutkimuksesta ja politiikasta vaan myös näihin toimintoihin itseensä sisältyvät sosiaaliset rakenteet. Näistä ehkä keskeisimpiä ovat työnjakokysymykset, ts. mikä on ihmisen eri toimintojen suhde toisiinsa ja mitkä ovat eri ihmisten toimintojen suhteet. Erästä Johan Galtungin näkemystä muuntaen voidaan työnjakoproblematiikan ydinkysymyksiksi nähdä ihmisten välisen rakenteellisen riippuvuuden suunnan ja voimakkuuden ongelmat.¹⁶ Yhdistämällä nämä toisiinsa saadaan seuraavankaltainen yksinkertainen nelikenttä.

riippuvuuden suunta

riippuvuuden voimakkuus

suuri

pieni

positiivinen

työnjako

autonomia

negatiivinen

ylivalta

kritiikki

Ajatus positiivisesta riippuvuudesta on sinänsä sidoksissa yhteisysteoreettiseen käsitykseen yhteiskunnasta. Työnjako on eräänlainen aktiivisen harmonisoinnin muoto, joka pyrkii peittämään intressien rakenteellisen vastakohtaisuuden siten, että kunkin edun ajamiseen annetaan kapea erityislohko, ts. muuntamalla pystysuorat ja laadulliset konfliktit valtarakenteesta vaakasuoriksi ja määrällisiksi resurssikonflikteiksi. Toisaalta työnjakorakenne tähtää valtarakenteen sisältöä koskevien syvällisten teoriakonfliktien eliminointiin sallimalla rajoitetuilla alueilla vaaratonta »erilaisuutta» ilman konfliktia. Vastaavasti autonomia voidaan nähdä epäsuorana harmonian tuottajana. Siinä yksiköille annettu suhteellinen riippumattomuus toisista yksiköistä on väline, joka samalla estää näkemästä yksiköiden välistä valtahierarkiaa ja asettamasta kyseenalaiseksi niitä rakenteellisia periaatteita, joihin rajatun autonomisen alueen antaminen eri yksiköille nojautuu.

Negatiivisen riippuvuuden vaihtoehdot ovat luonteeltaan konfliktiteoreetti-

sia, mutta ne sisältävät olennaisesti erilaiset käsitykset rakenteellisten konfliktien luonteesta. Ylivaltarakenteessa oletetaan, että itse suhde vallassaolijain ja alamaisten välillä — ts. ne perusteet joihin valta-asemat nojaavat, vallan välineet ja sen käytön päämäärät — ei muutu miksikään, vaan vastakkaisuudessa on kysymys eräänlaisesta yhteiskunnallisesta luonnonlaista. Kritiikkimuotoisessa rakenteessa käytetään tietoista pyrkimystä ihmistenvälisen riippuvuuden alentamiseen keinona murtaa valtarakenteen lainomaisuus ja muuttaa vallan perusteita, välineitä ja päämääriä hävittämättä tietenkään itse rakenteellista vastakohtaisuutta vallassaolijain ja alamaisten välillä. Toisaalta ero autonomiarakenteeseen on siinä, että myös rakenteet, joilla yksiköiden keskinäistä riippuvuutta vähennetään, käsitetään potentiaalisiksi keinoiksi tietynlaisen ylivalan oikeuttamiseen, eikä niitä siten voida jättää rauhaan kumousvaatimuksilta. Tällöin kritiikkiin luetaan paitsi teoreettinen myös toiminnallinen vastustus, kuten työtaistelu tai tahalliset lakien ja määräysten rikkomiset.

7. Ohjelmien ja rakenteiden suhteet

Politiikka- ja tutkimuskäsitykset eivät tietystikään ole riippumattomia niihin sisältyvistä rakenteista. Kuitenkaan kysymys ei ole mistään loogisista seuraussuhteista tai kausaalisista lainalaisuuksista, vaan itse riippuvuudet ovat luonteeltaan historiallisia ja problemaattisia rajoitussuhteita. Jos rajoitutaan esitettyjen nelikenttien sisältämiin perusvaihtoehtoihin ja jätetään huomioon ottamatta historiallisten tilanteiden erityispiirteet, voidaan rajoitussuhteet ohjelmien ja rakenteiden välillä kuitenkin kärjistä eräänlaisiksi empiirisluontoisiksi vastaavuussuhteiksi.

ohjelma	rakenne
konservatiivinen	työnjako
reformistinen	autonomia
aktivistinen	ylivalta
radikaalinen	kritiikki

Konservatiivisen ohjelman kannalta ylivaltarelaatio tuo valtarakenteet liian avoimesti näkyviin. Tämä voisi provosoida niin tutkimusta kuin politiikkaakin uhkaamaan vallassaolijain asemaa ja epäsuorasti rakenteitakin ja ehkä erityisesti horjuttaa uskoa positiiviseen tutkimukseen. Toisaalta autonomia antaisi mahdollisuuden hyödyttömään tutkimukseen, jonka syvenemistä vaaralliseksi ei voitaisi varmasti estää, samalla kun kohteeltaan rajattukin autonomia politiikka merkitsee potentiaalisten kilpailijoiden syntymistä establistmentille. Sen sijaan työnjako sosiaalisena rakenteena on keino sopeuttaa vas-

tarinta ja riippumattomuuspyrkimykset vaarattomiksi siten, että kaikille annetaan oma pieni palansa »asiantuntemusta», toisille pienempi, toisille suurempi.

Reformismin perspektiivistä puolestaan työnjako — esimerkiksi tieteenalojen välillä — estää tarpeeksi tehokkaasti asettamasta kyseenalaiseksi tietoa ja etsimästä olevien rakenteiden sallimia mahdollisuuksia. Toisaalta konfliktiteoreettiset vaihtoehdot merkitsevät reformismille tarpeetonta kysymysten politisoitua — autonomia mahdollistaisi muutokset pienten yksikköjen oman teknisen ja empiirisen toiminnan perusteella ärsyttämättä valtarakenteita.

Aktivismi — sekä vallankumouksellinen että vastavallankumouksellinen — käsittää työnjaon vallankäytön muodoksi, joka on vahingollinen hävittäessään selvän rajan »meidän» ja »niiden» väliltä. Tavallaan samaa vastakkaisin perustein merkitsevät aktivismin valossa pyrkimykset tiedon ja rakenteen problematisointiin siten, että ihmisten välistä riippuvuutta tietoisesti vähennettäisiin.

Radikalismien perspektiivistä voimakas rakenteellinen riippuvuus riittää sinänsä vähentämään mahdollisuuksia spekuloida uusilla ja paremmilla vaihtoehdoilla. Kaikki positiivisen riippuvuuden oletukset taas estävät huomion suuntaamista nimenomaan olevan rakenteen heikkouksiin ja siitä eroonpääsyn mahdollisuuksiin niin teoreettista kuin toiminnallistakin tietä. Tietenkään kritiikkimuotoinen sosiaalinen rakennekaan ei takaa radikalismien ohjelman toteutumista, vaan ainoastaan poistaa joitakin keskeisiä esteitä — toisenlaisten esteiden jäljelle jääminen on hyvinkin mahdollista. Samaa voi sanoa muidenkin ohjelmien ja rakennemuotojen suhteista, vaikka näiden suhteen parhaankin rakenteen jäljelle jättäviä rajoituksia lienee vaikeampi huomata.

Yhteydet ohjelmien ja rakenteiden välillä tulevat paljon hämäämmiksi, kun otetaan huomioon historialliset erityispiirteet — mikä pitäisi tehdä kaikessa tutkimuksessa ja politiikassa. Tämä kytkeytynee osaksi siihen, että ajatusten muuttaminen on sittenkin vaivattomampaa kuin rakenteiden muuttaminen. Nimenomaan jos olemassaolevat rakenteet ovat työnjakoon perustuvia, ei suinkaan ole selvää, että radikaalin ohjelman kannalta vain niiden täydellinen mullistus ja korvaaminen kritiikkimuodolla tulisi kysymykseen. Ajateltavissa on ylivalta- tai autonomiarakenteiden ehdollinen ja väliaikainen käyttö yhdessä tai erikseen, millä silläkkin tietysti on omat hankaluutensa.

8. Tutkimusprosessin erityisrakenteet

Tutkimusprosesseilla sosiaalisina rakenteina voidaan nähdä tiettyjä erityispiirteitä. Tutkimuksen ja politiikan suhteita analysoitaessa on tietysti tärkeää kiinnittää huomiota *tutkijain ja poliitikkojen* suhteisiin. Toisaalta itse tutkimus-

prosessissa osallisina olevat ihmiset voidaan ihmistutkimuksessa jakaa kolmeen ryhmään:¹⁷

tutkittajat
 tutkijat
 tutkittavat

Näiden kategorioiden suhteita voidaan jälleen tarkastella yleisten rakennemuotojen avulla. Työnjakomuotoinen rakenne tekee selvän sekä funktionaalisen että henkilöllisen eron: *ihmiset ovat periaatteessa vain joko tutkittajia, tutkijoita tai tutkittavia*, eivät voi toimia useammassa roolissa ainakaan samassa tutkimusprosessissa. Työnjako tutkijain ja tutkittajien välillä on konfliktiperspektiivistä tarkasteltaessa tietysti käsitettävä olennaisesti pystysuoraksi, hierarkkiseksi luonteeltaan. Tämä relaatio voi kuitenkin olla joko *tutkijavaltainen* (tutkijat käyttävät tutkimuksillaan saavuttamaa asiantuntijavaltaa tutkittajien alistamiseen) tai *tutkittajavaltainen* (tutkittajien ylivalta rakenteessa rajoittaa ratkaisevasti sitä, mitä ja miten tutkijat voivat tehdä tutkimuksissaan). Jos politiikon käsitettä käytetään laajasti — lukien mukaan esimerkiksi kapitalistit ja byrokraatit — niin tutkittajavaltainen työnjako merkitsee poliitikkojen ylivaltaa tutkijoihin nähden. Tutkijavaltaisessa työnjaossa on taas kysymys siitä, että tutkimusta välineenä käyttäen tutkijat tavoittelevat — ainakin rajatulla »asiantuntemuksensa» alueella — ylivaltaa muihin poliitikkoihin nähden. Tämän ideaalitapaus olisi teknokraattisten rakenteiden ylivalta muihin valtakenteisiin verrattuna.¹⁸

Tutkijain ja ei-vallassaolijoiden (kansan tms.) välinen työnjakorakenne voi reaalisesti tuskin olla muu kuin tutkijavaltainen. Johan Galtung on käsitellyt nimenomaan tässä käytettäviä työnjakorakenteita yksityiskohtaisesti: tutkittavat ihmiset ovat tutkimuksen raaka-ainelähteitä, joita tutkijat kohtelevat esineinä, joiden tietoisuus tutkimuksen ongelmanasetteluista ja oletamuksista nähdään tutkimusta häiritseväksi, joiden tietoisuuden asiantuntijoiksi tutkijat tulevat, joiden keskinäisen yhteistoiminnan ja vastarinnan estämiseksi käytetään satunnaisotantoja ym. tekniikoita.¹⁹

Muodollisesti tutkittavavaltaisena voidaan tietysti pitää eräänlaista kuluttajakeskeistä, markkinaorientoitunutta tai gallup-demokraattista tutkimustyyppiä, jossa mielipidetiedusteluilla esiin saatuja kannattajamääriä käytetään »todisteena» tietyn näkemyksen oikeutuksesta. Tällöinkin tutkijain näkemykset ovat kuitenkin todellisuudessa vahvasti sidoksissa vallitseviin rakenteisiin ja teorioihin: mitä paremmin sopusoinnussa olevien rakenteiden ja ajatustapojen kanssa »kansan» mielipiteet ovat, sitä vähäisempi ihmisten reaalinen itsemääräysvalta on, sitä vähemmän he ovat pystyneet vapautumaan indoktrinaation alaisuudesta. Silloin jos »kansan» mielipiteet joskus ovat hallitseville rakenteille ja ideologioille vaarallisia, on melko turha kuvitella, että tutkittajat an-

taisivat tehdä tai omasta valta-asemastaan tutkittaviin tietoiset tutkijat tekisivät muodollisestikaan tutkijavaltaista tutkimusta.

Ylivaltamuotoisessa rakenteessa alistussuhteet ovat avoimia. Tutkijain suoraan ylivaltaa tutkittajiin on vaikea kuvitella, koska heidän valtansa ei nojaa suoraan alistamiseen, vaan se pyritään peittämään tiedon ja asiantuntemuksen varjoon. Toisaalta tutkijain valta tutkittaviin on suurempaa ja tutkittaville itselleenkin helpommin ymmärrettävissä, joskaan ei heidän kumottavissaan: *tutkimus on väline, jota kautta tutkijat saavat tietoa, jota tutkittajat voivat käyttää ylläpitääkseen ylivaltaansa tutkittaviin.* Ylivaltarakenteessa poliitikot ovat tietysti ensisijaisesti tutkittajia, eivät suuremmalti itse tutkijoita, koska erityisiä tutkijoita voidaan käyttää alaisina, mutta myös tutkittavia — silloin kun kysymys on vastapuolen poliitikoista. Tätä taustaa vasten on myös ymmärrettävää, kuinka paljon helpompi on tutkia alamaisia kuin vallassaolijoita.²⁰

Autonomisen rakenteen tunnusmerkki on *tutkittajien puuttuminen.* Sen sijaan autonomia ei välttämättä aiheuta mitään muutoksia tutkijain ja tutkittavien suhteisiin — ainakaan innokkaimmat tutkimuksen autonomian puolustajat eivät useinkaan ole tulleet edes ajatelleeksi tätä mahdollisuutta. Periaatteessa autonomiarakennetta voidaan kuitenkin kärjistää siten, että *myös tutkittavien kategoria poistetaan.* Voidaan käyttää introspektiivisiä metodeja ja tutkia vain itseään, tutkijat voivat tutkia toisiaan tai tutkittavat voivat ryhtyä samalla tutkijoiksi. Tällöin myös tutkijain ja poliitikkojen suhde voidaan käsitellä autonomiseksi: molemmat kategoriat pyrkivät mahdollisimman täydelliseen riippumattomuuteen toisistaan, olemaan samalla tutkijoita ja poliitikkoja — omalla rajatulla osa-alueellaan.

Kritiikkimallin perusidea on poistaa koko työnjako tutkijoihin, tutkittajiin ja tutkittaviin. Tämä ei tietysti merkitse kaikkien ihmisten sijoittamista johonkin näistä kategorioista vaan sitä, että ihmiset voivat toimia samanaikaisesti tutkijoina, tutkittajina ja tutkittavina sekä suhteessa itseensä että suhteessa toisiinsa. Toisin sanoen *poistetaan työnjako tutkimuksen subjekteihin ja objekteihin siten, että jokainen voi samalla kerralla olla sekä kritikoija että kritiikin kohde.* Tämä edellyttää luopumista mm. työnjakomallin »rakenteellista väkivaltaa» sisältävistä tutkimustekniikoista samoin kuin sellaisten rakenteellisten mahdollisuuksien estämistä, että joku vain käyttäisi hyväksi toisten tutkimuksia tutkimatta itse mitään. Tutkimuskohteiden esittämä kritiikki ja toteuttama siviilivastarinta tutkimuksen kysymyksenasettelua, olettamuksia ja välineistöä kohtaan voidaan tällöin käsittää olennaiseksi osaksi itse tutkimusta — huono tutkimus on sellainen, joka ei jo suunnittelu- ja suoritusvaiheessa herätä vastustusta.²¹

Kritiikkirakenteen valossa *ihmisiä ei voida jakaa poliitikkoihin ja ei-poliitikkoihin.* Yhteiskunnalliseen konfliktirakenteeseen osallisina kaikki ovat myös poliitikkoja, mutta kenellekään ei tulisi antaa mahdollisuutta erikoistaa itseään pelkäksi poliitikoksi.

9. Sovellutuksia politiikan tutkimukseen ja tutkimuspolitiikkaan Suomessa

Esitettyjen luokitusten merkityksellisyuden tarkastelemiseksi on aiheellista kysyä, kuinka hedelmällisiä ne ovat ajankohtaisen suomalaisen tutkimuksen ja politiikan, erityisesti politiikan tutkimuksen konfliktirakenteiden valottamisessa. Seuraavassa tuodaan esiin muutamia esimerkkejä, jotka sisältävät uudenlaisen näkökulman noihin konflikteihin.

Kaikki nykyistä »yhteiskuntajärjestelmää» puolustavat voimat, akateeminen establishment mukaan lukien, edustavat Suomessakin konservatiivista tutkimus- ja politiikkakäsitystä. Tähän on vahvasti sidoksissa myös akateeminen politologia, erityisesti sen sisäisen hierarkian yläpää, joka tuskin lainkaan on käsittänyt omaa tutkimustaan sen poliittisemmaksi luonteeltaan kuin mitä tahansa muutakaan»tieteenalaa».

Akateemisen politiikan tutkimuksen epärakenteellinen luonne näkyy tutkimuskohteissa ja käytettävien selitysten luonteessa. On tietysti itse »valtiopin» perinteen mukaista se, ettei tutkita yhteiskunnallisia kokonaisrakenteita vaan valtiota ja periaatteessa sen kautta valtaa käyttäviä yksiköitä. Vaikka tämä haitallisesti epäpoliittisoi ei-valtiollisen vallankäytön, ei se valtiollisen vallankäytön tutkimukselle sinänsä vielä olisi kohtalokasta, kunhan valtiossa ilmenivät konfliktit selitettäisiin yleisten yhteiskunnallisten teoria- ja rakennekonfliktien avulla. Juuri tätä ei kuitenkaan akateemisessa politologiassa tehdä. Tutkitaan äänestyskäyttäytymistä, poliitikkojen ja »tavallisten ihmistenkin» asenteita, vakiintuneita poliittisia instituutioita joko irrallaan kaikesta yleisestä teoretisoinnista, yhteydessä tiettyihin tutkimustekniikkoihin tai tietyn alan erityisteoriaan tai »järjestelmään» kuten mielellään sanotaan (esim. »vaalijärjestelmä», »puoluejärjestelmä», »parlamentaarinen järjestelmä», »Suomen poliittinen järjestelmä»). Kuitenkin hyvin tiedetään, että olennaiset rakenteelliset ja aatetraditioiden konfliktit eivät kulje esim. puoluerajoja pitkin, mutta tutkimusperinne ei anna mahdollisuutta kääntää ongelmanasettelua siten, että tarkasteltaisiin, miten esimerkiksi vaaleissa tai eduskunnan äänestyksissä nämä vastakohtaisuudet tulevat näkyviin tai selitettäisiin näissä ilmeneviä tuloksia ensisijaisesti yleisen yhteiskunnallisen konfliktirakenteen perspektiivistä.²² Tutkimuskohteen rajauksesta ei tarvitse luopua, kunhan sen analyysi liitetään yleisiin teoreettisiin ja rakenteellisiin yhteyksiin.

Tämä on läheisesti yhteydessä tutkimuksen positiiviseen luonteeseen, olevan tutkimiseen. Tässä keskeistä on *aikaprospektiivin lyheneminen* sen jälkeen, kun modernit tutkimustekniikat ovat tulleet käyttöön.²³ Annetussa pitäytyminen joutaa myös analyysiin toiminnallisilla yksiköillä, ryhmillä ja erityisillä valtiollisilla laitoksilla eikä analyttisillä yksiköillä, joiden valossa reaaliin yhteiskunnallisiin konflikteihin olisi helpompi päästä käsiksi.²⁴ Tämä vaikeuttaa merkittävästi laadullisten yhteiskunnallisten muutosten mahdollisuuksien ymmärtämistä. Positiivisen tutkimusotteen huipentumana on tietysti kauheiden

teknisten ja matemaattisten aparaattien käyttö mittaamaan näennäisen tarkasti triviaaleja yksityiskohtia lainkaan miettimättä moisten tekniikoiden omia filosofisia ja rakenteellisia sidonnaisuuksia. Ilmeisesti kuvitellaan että moisten tekniikoiden avulla vapaudutaan itse miettimästä laajoja poliittisia ja historiallisia yhteyksiä.

Akateemisen politologian sosiaaliset rakenteet eivät eroa normaaleista yhteiskunnallisista ja akateemisista *työnjakorakenteista*. Valtio-opin vallassaolijat eivät ole kunnostautuneet korkeakouludemokratian esitaistelijoina tai specialisoivan tutkintopolitiikan vastustajina. Toisin sanoen *politologit eivät ole pystyneet ajamaan poliittisuuden asiaa tieteessä, vaan ovat pikemminkin ajaneet normaalin epäpoliittisen akateemisuuden asiaa politiikassa*. Kysyä sopii, onko taustalla oman tutkimuksen tulosten soveltamattomuus omaan työhön vai ovatko tutkimukset sellaisia, että ne eivät ole lainkaan sovellettavissa politologiin omaan työhön.

Työnjaon *tutkijavaltaisuuden* puolustus on tärkeä osa politologiin politiikkaa. Suhteessa tutkittajiin vastustetaan avoimesti joutumista poliittisten tutkittajain alaiseksi, muttei epäröidä itse käyttää tutkimukseen nojaavaa asiantuntijavaltaa poliitikkoja kohtaan, usein vieläpä itse puoluepolitiikkaan osallistuen.²⁵ Suhteita tutkittaviin ei käsitetä lainkaan tutkimuksen rakenteiksi,²⁶ vaan Galtungin kriteereillä kaikkein selvimmin rakenteellisesti väkivaltaiset kysely- ja haastattelutekniikat ovat edelleen suosittuja, kohdistuen tosin nykyisin ehkä useammin poliitikkoihin kuin tavalliseen kansaan.²⁷

Tällainen tutkimuksen ja politiikan työnjako (tai autonomiakin) vaikuttaa epäilemättä tutkimusten sisältöönkin. Ei varmastikaan tuottaisi vaikeuksia kirjoittaa vaikkapa tutkimusta, jossa ylistetään *Vennamon* politiikkaa, kunhan sitä höyrytetään sopivilla tilastollisilla tekniikoilla ja pitäydytään muodollisesti »arvovapaassa» kielenkäytössä. Politologithan eivät käytä poliittisia kriteereitä tutkimusten arvostelussa.

Kritiikki akateemisista establishmentia kohtaan suomalaisessa tieteessä tulee kahdelta eri suunnalta, aktivismista ja reformismista käsin, jotka kuitenkin *joutuvat helposti vahvemmin toisiaan kuin establishmentia vastaan*. Vaikka Suomessa ei olekaan mitään syndikalismista kaltaista vallankumouksellista aktivismia, traditionaalisen vasemmiston käsityksessä tutkimuksen ja politiikan suhteista on vahvoja aktivistisia piirteitä.²⁸ Korostetaan tärkeiden asioiden tutkimista ja tähän liittyen tutkimuksen »yhteiskunnallisuutta», ts. demokraattisten tutkittajien vallan lisäystä tutkijain kustannuksella. Tästä perspektiivistä itse tutkimuksen muuttaminen kriittiseksi sekä erityisesti tutkimuksen rakenteellinen autonomia voidaan nähdä suojakeinoina, joilla pyritään kieltämään tutkimuksen yhteiskunnallisia sidonnaisuuksia. Paradoksaalista kuitenkin on, että aivan sama kritiikki sopii myös vastavallankumoukselliseen aktivismiin, pyrkimykseen alistaa tutkimus entistä tiukemmin kapitalismin, militarismien jne. intressien palvelukseen. Näin establishment pystyy suojautumaan tärkeän tut-

kimuksen vaatimuksilta syyttämällä *tasapuolisesti* niin vasemmistoa kuin ääri-oikeistoakin.

Reformistisen ohjelman kannatus on epäilemättä heikompi kuin aktivismin, mutta Suomen korkeakoulumaailmassa ei ole tuntematonta myöskään kritiikki positiivisen tutkimuskäsityksen eri puolia kohtaan ja autonomisten rakenteiden puoltaminen tästä perspektiivistä. Tällaisten näkemysten taustalla on mm. Frankfurtin koulukunnan, Praxis-ryhmän, fenomenologian, *Popperin*, Galtungin tai *Steinerin* ajatuksiin vetoamista. Perusidea on, että positiivinen tutkimus ei voi mistään asiasta antaa *tärkeätä tietoa*, esim. tietoa vallitsevasta olotilasta eroonpääsyn mahdollisuuksista. Vaikka tutkittaisiinkin tärkeitä asioita, positiivisella tutkimuksella niistäkään ei saada tärkeää tietoa. Tutkimuksen autonomian lisäys nähdään rakenteellisena ehtona tärkeälle tiedolle, ja voimakkaamman yhteiskunnallisuuden vaatimukset käsitetään tiukemmaksi sitoutumiseksi nykyisiin valtarakenteisiin. Kun tätäkin kritiikkiä voidaan käyttää opportunistisena karriäärivälineenä, on establishmentin helppo leimata kaikki tällainen reformismi vain niiden tutkijain yksityisetujen ajamiseksi, jotka eivät pärjää »normaalissa» kilpailussa.

Suomalaista korkeakoulu- ja tiedekeskustelua sävyttääkin ensisijaisesti näkyvä aktivismin ja reformismin vastakohtaisuus. Aktivistinen kritiikki tukee akatemiajohtoista tiedepolitiikkaa, painopisteajattelua sekä FYTT:n ammatteihin suuntautuvaa tutkintopolitiikkaa. Kaikkeen tähän reformismi suhtautuu epäluuloisesti, joskin täysin vastakkaisin perustein kuin tutkijavaltaisuuden menetystä työnjaossa pelkäävä establishment. Reformistinen kritiikki puolestaan vaatii eräänlaista metodologista vallankumousta tutkimuksessa ja opeutuksessa, missä vastassa ovat tätä toisarvoisena pitävä edistysellinen aktivismi, metodologinenkin vastavallankumouksellisuus sekä kaikkia vallankumouksia vastustava akateeminen establishment. Tällöin ilmeisesti *establishment suurin piirtein säilyttää asemansa sekä tutkimuskäsityksen että tutkimusprosessin rakenteen suhteen turvautumalla sekä aktivismin epäsuoraan tukeen reformismia vastaan että reformismin epäsuoraan tukeen aktivismia vastaan.*

Vapautumiselle konservatiivisen tutkimuksen ja politiikan ylivallasta joko (edistyksellisen) aktivismin tai (aidon) reformismin »lopullinen voitto» olisi riittämätön eikä antaisi mitään takeita uuden establishmentin muodostumista vastaan. (Reformismin tukahduttaminen olisi epäilemättä helpompaa, koska sen edustajilla ei ole vahvoja organisaatioita tukenaan). Kritiikin yksisilmäisyyttä ei poisteta yrityksillä asettaa se tiettyyn aikajärjestykseen: kunakin ajankohtana kritiikki jäisi vinoksi eikä voitaisi myöskään antaa takeita siitä, että kritiikin suunta todella muuttuisi sovittuna ajankohtana. Myöskään »kompromissi», jossa tingitään »yhtä paljon» sekä teoreettisesta kritiikistä että toiminnasta rakenteiden muuttamiseksi ei ole mikään establishmentin vastainen ratkaisu, vaan se on päinvastoin aina *myös kompromissi establishmentin kanssa lüüasta vastarinnasta luopumiseksi.*

Radikaalin ohjelman menestyksen ehtona voidaan pitää aktivistisen ja reformistisen kritiikin yhdistämistä siten, että ne eivät suuntaudu toisiaan vaan establishmentia vastaan. Toisaalta olisi otettava koko ajan huomioon myös reformismin ja aktivismin kritiikki toisiaan vastaan ja toteutettava ohjelmia ja rakenteita, joilla vältetään molempien heikkoudet samanaikaisesti. Tätä voisi luonnehtia eräänlaiseksi *negatiiviseksi dialektiikaksi*, jossa »synteesinä» ei ole sekä-että- vaan ei-eikä-ajattelu.²⁹ Toisin sanoen ei pyritä »vastakohtien ykseyteen» vaan jatkuvaan sisäänrakennettuun vastakohtaisuuteen molemminpuolisen kritiikin välineenä. Konfliktin säilyttäminen yhteistoiminnassa establishmentia vastaan voidaan nähdä välineenä, joka mahdollistaa sen, että myös menestyksellisen vastustuksen tuottama uusi establishment asetetaan nopeasti, ilman »rauhotusaikaa», itsekin purevan kritiikin kohteeksi.

Tälle negatiiviselle dialektiikalle voi antaa sekä syvempää filosofista sisältöä että sovellutuksia konkreettiseen vastustustoimintaan. Ei pidä esimerkiksi tavoitella »teorian ja käytännön ykseyttä» vaan niiden molemminpuolisen kritiikin maksimointia. Samoin voi ajatella sellaista negatiivista dialektiikkaa mm. idealismin ja materialismin välillä, jossa jatkuvasti pyritään eroon kummankin kelvottomista versioista samalla kun toistaiseksi kelvollisina pidettäviä versioita käytetään toisen vaihtoehdon kritiikissä. Vastustustoiminnan suhteen tuntuu puolestaan järkevältä hylätä näkemys ajatuksellisen yhtenäisyyden edullisuudesta. Organisaatioiden tulisi olla vastustusorganisaatioita, jotka pystyvät sitä »tehokkaammin» (monipuolisemmin, mielikuvituksellisemmin jne.) vastustamaan, mitä vähäisempi ajatuksellinen yhtenäisyys muun kuin vallitsevien rakenteiden ja teorioiden vastustamisen suhteen on.³⁰

10. Eräitä ajatuksia akateemisen politiikan tutkimuksen muuttamisesta

Esitetyt periaatteet ja tulokset olevasta tilanteesta niiden vastakohtana antavat lähes sellaisenaan eräitä viitteitä siitä, mitä akateemiselle politiikan tutkimukselle voisi ja pitäisikin tehdä.

1. Jotta tutkimus käsitettäisiin myös politiikaksi, on uskallettava käyttää tutkimusten arvostelussa myös poliittisia kriteereitä, mm.
 - estämällä tekemästä sellaisia positiivisia tutkimuksia, joissa ei lainkaan pohdita tutkimuksen filosofisia taustaolettamuksia tai poliittisia seurauksia³¹
 - lopettamalla joidenkin tutkimusten tai argumenttien leimaaminen »epätieteellisiksi» ja kaikenlaisten tieteellisyyskriteerien etsintä
 - tutkimalla tiedettä yhtenä erityisenä ideologiana yhteiskunnassa.³²
2. Jotta tunnustettaisiin politiikan tutkimuksellisuus, on välittömästi poliittiseen toimintaan liittyviä yhteiskunta-analyyseja kohdeltava tasa-arvoisina akateemisten tutkimusten kanssa, jolloin voidaan esim.

- käsitellä poliittisia ja muita dokumentteja niiden sisältämien teorioiden ja argumenttien perusteella riippumatta siitä, kuinka paljon niiden esitys- ja tuottamistapa, arvostelukriteerit jne. poikkeavat normaaleista akateemisista traditioista
 - tutkittava poliittiseen toimintaa sisältyvien yhteiskunta-analyysien käyttökelpoisuutta akateemisten tutkimusten kritiikissä
 - vertailtava erilaisissa yhteyksissä toteutettuja (akateemiset, poliittiseen toimintaan liittyvät, journalistiset, kaunokirjalliset) yhteiskunta-analyyseja keskenään.
3. Jotta päästäisiin teknisestä rakenteelliseen politiikkakäsitykseen, politiikkaa on tutkittava yhteiskunnan yleisten teoria- ja rakennekonfliktien yhteydessä historiallista taustaa vastaan,³³ missä tarkoituksessa voidaan ehdottaa mm.
- ei ole tarpeellista vaatia laajojen erillisongelmien (»demokratia ja tasa-arvo») tutkimusta, vaan mistä tahansa asiasta voidaan tehdä merkittävää tutkimusta, kunhan se liitetään teoreettisiin, poliittisiin ja historiallisiin yhteyksiinsä
 - ei tarvita mitään erityistä rajattua tutkimusongelmaa, vaan on tutkittava yhteiskunnallisten konfliktien eri aspektien suhteita toisiinsa ja merkitystä »kokonaisuudelle», tavallaan »yhteiskuntaa kokonaisuutena».
4. Jotta päästäisiin positiivisesta kriittiseen tutkimuskäsitykseen, on uskallettava spekuloida toteutumattomilla (objektiivisilla) mahdollisuuksilla ja ottaa kantaa erilaisten arvostelukriteerien välillä, mitä varten voidaan mm.
- pidentää tutkimuksen aikaperspektiiviä ottamaan huomioon myös ajat ennen läntisten valtiollisten demokratioiden läpimurtoa — samalla kritiikkiä akateemisen historiankirjoituksen tulkintoja kohtaan
 - laajentaa tutkimusten alueellista perspektiiviä läntisten parlamentti-demokratioiden ulkopuolelle — kritiikkiä mm. sosiaaliantropologiaa kohtaan
 - avartaa käsitystä poliittisesta todellisuudesta paitsi toteutumatta jääneiden historiallisten mahdollisuuksien myös kaunokirjallisten tuotteiden sisältämien poliittisten analyysien alueella — kritiikkinä kirjallisuustieteelle
 - luopua yleispätevien (edes »länsimaisen demokratian» tai muun järjestelmän suhteen) lainalaisuuksien ja ideaalien etsimisestä, vaatia suuntautumista invariansien rikkomiseen, selittämiseen ja kritiikkiin taustaolettamuksia, poliittisia ratkaisuja ja historiallisia tilannetekijöitä hyväksi käyttäen
 - luopua esittämästä tuloksia positiivisena ja luotettavana »tietona», tulosten ja näkökulmien *kritiikkiarvon* (sekä tutkittavaa asiaa että aikaisempia tutkimuksia kohtaan) käsittäminen niiden ensisijaiseksi pätevyyskriteeriksi.

5. Jotta politiikan tutkimus vapautuisi sekä (oletetun) positiivisen että voimakkaan rakenteellisen riippuvuuden kahleista, olisi sen uskaltauduttava omintakeisiin ratkaisuihin ja siviilivastarintaan sille »tieteenalana» asetettujen rajojen rikkomiseksi, mitä voitaisiin auttaa esim.
- osoittamalla tutkimuksilla työnjakomuotoisten rakenteiden tuhoisia poliittisia seurauksia ja arveluttavia taustaolettamuksia tutkimustyölle
 - tekemällä oma-aloitteisia yrityksiä normaaleista akateemisista yhteiskunnallisista valtarakenteista irtaantumiseksi varautuen vastarintaan niitä sanktioita kohtaan, joilla vallassaolijat yrittävät »normalisoida» politiikan tutkimusta
 - epädemokraattisuutta, spesialisoitumista ja akateemisia karriäärintressejä vastaan suuntautuvien valtarakenteiden sekä tutkimuksen ja opiskelun konkreettisten järjestelyjen muotoja toteuttamalla
 - oppiarvojen ja akateemisten pätevyysvaatimusten tehokasta eliminoimista tutkimuksen ja opiskelun harjoittamisen ehtoina
 - luopumista politiikan tutkimuksen aseman legitimoinnista erityisenä akateemisena tieteenalana.
6. Jotta vapauduttaisiin työnjaosta tutkijoihin, tutkittajiin ja tutkittaviin, on luotava rakenteellisia edellytyksiä ihmisten tasa-arvoisuudelle tutkimuksen tekijöinä, kohteina ja arvostelijoina, missä tarkoituksessa voi vaatia
- kieltäytymistä tekemästä sellaisia tilaustutkimuksia, joissa tutkittaja rajoittaa tutkimuksen sisältöä ja tavoitteenasettelua — tai tekemällä tästä huolimatta nimenomaan asetettujen tavoitteiden vastaisia tutkimuksia
 - luopumalla käyttämästä tutkittavia kohtaan »rakenteellista väkivaltaa» sisältäviä tutkimustekniikoita, erityisesti hylkäämällä tekniikat, joilla tutkitaan »suoraan ihmisiä» eikä heidän toimintaansa ohjaavia teorioita tai heidän asemaansa rakenteissa
 - pyytämällä tutkimusten yhteydessä tutkittavilta kritiikkiä ja luomaan heille edellytyksiä vastatutkimusten tekemiseen
 - estämällä politiikan tutkijoita käyttämästä tutkimuksiinsa perustuvaa »asiantuntemusta» oman poliittisen karriäärinsä edistämiseen ja osallistumalla päinvastoin politiikkaan kaikkea asiantuntijavaltaa erityisesti vastustaen.
7. Jotta vapauduttaisiin ihmisten jaosta poliitikkoihin ja epäpoliitikkoihin, on tutkimuksen toimittava tätä jakoa ylläpitävien rakenteiden kumoamiseksi sekä tämän kahtiajaon poistavien rakenteiden luomiseksi ja toteuttamiseksi, jolloin kysymykset tulevat esim.
- on tutkimuksin kritikoitava politiikan ammatillistumista ja poliitikoksi erikoistumista pönkittäviä rakenteita (kuten edustuksellinen

- demokratia) sekä teorioita (kuten vaalitutkijain »ristipainehypoteesi«)
- on spekuloitava erilaisilla »tavallisten ihmisten» laaja-alaista politiikkaan vaikuttamista vaativilla valtarakenteen muodoilla (esim. työväenneuvostoihin nojaavan demokratian teoreettinen ja historiallinen tutkimus) ja mahdollisuuksilla näiden asettamiseen nykyisten specialisoivien valtarakenteiden tilalle
 - joka tapauksessa on luovuttava tekemästä tutkimuksia, joita voivat käyttää hyväksi ammattipoliitikot ja muut nykyisen establishmentin edustajat mutta joista ei ole apua »tavallisille ihmisille» heidän politiikkaan osallistumisessaan ja establishmentin vastustuksessaan.³⁴

Nämä ajatukset eivät muodosta mitään kokonaisvaltaista strategiaa tai poliittista toimintaohjelmaa — asioita ei ole esimerkiksi asetettu tärkeysjärjestykseen ja ratkaisujen yhdistettävyyden tämän päivän Suomen tilanteessa ei ole suinkaan selvä. Kyseenalaista on myös, kuinka syvällisiä muutoksia yhteiskunnassa ja tieteessä ne edes toteutettuina saivat aikaan. Ne ovat eräitä yrityksiä siihen suuntaan, mitä akateeminen politiikan tutkija ainakin voisi tehdä nykyisessäkin yhteiskunnassa — vaikka tämä toisaalta tietysti on hänelle käytännössä ehkä kaikkein vaikeinta — nimittäin kieltää oman roolinsa.³⁵

11. Jälkisanat

Eräs osa työn ja tuotteen vieraantumista toisistaan akateemisessa tutkimuksessa on kirjoittamisen ja julkaisemisen välisen ajan venyminen. Eräitä tässä kirjoituksessa esiin tulevia ajatuksia olen käsitellyt tarkemmin ja osin muuttanutkin muutamassa muussa myöhemmin kirjoitetussa jutussa. »Politiikan tutkimuksen historian uudelleenarviointia», Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitoksen julkaisuja, sarja A, 39, käsittelee ei-akateemisen ja akateemisen politiikan tutkimuksen suhdetta oppihistoriallisesta perspektiivistä. »Yhteiskuntatiede rauhantutkimuksena. Johan Galtungin 'aatteellisen odysseian' tulkintaa», Paradoksi — kriittisiä kirjoituksia 2/1976 käsittelee kriittisesti mm. Galtungin rakenteellisen väkivallan käsitettä ja hänen ylinormatiivisuuttaan toivottavuuksien asettamisessa mahdollisuuksien edelle, mikä suuntautuu myös omia aikaisempia näkemyksiäni vastaan (ks. viite 10). Julkaisu-mattomassa käsikirjoituksessa nimeltä »Epähistoria» olen spekuloinut tarkemmin toteutumattomien historiallisten mahdollisuuksien ajatuksella käyttäen esi-merkkinä »jatkosodan» vaihtoehtoja Suomessa v. 1941.

LÄHDEVIITTEET:

¹ Johan Galtung, *Essays in Peace Research*, vol. I, Peace: research — education — action, Copenhagen 1975, s. 275.

² Tutkimusprosessin rakenteista vrt. erityisesti Galtung mt., luku 12 sekä André Gorz, *Der Wissenschaftler als Arbeiter*, teoksessa *Technologie und Politik* 2/1975. Suomessa olisi kiintoisaa tutkia esimerkiksi hintikkalaista formalistista filosofointitapaa sen sisältämien sosiaalisten rakenteiden suhteen Galtungin rakenteellisen väkivallan teorian valossa.

³ Kiintoisia ajatuksia eri kulttuurien eroista niissä käytettävien matematiikkojen suhteen sisältyy mm. Oswald Spenglerin *Untergang des Abendlandes* -teokseen. Vrt. myös Ilmari Mäkihovi, *Aatehistorian dialektinen logiikka*, Rauma 1971. Ks. myös Karl Popperin tulkinnat aritmeettisen (pythagoralaisen) ja geometrisen ajattelun konfliktien merkityksestä Platonin tietoteoriassa ja poliittisessa filosofiassa, teoksissa *The Open Society and Its Enemies*, vol. 1, 5. ed., London 1966, ss. 248—253 ja *Conjectures and Refutations*, 3. ed., London 1969, ss. 75—93.

⁴ Periaatteessa tietysti on ajateltavissa sellaisiakin tilanteita, joissa pragmaattis-poliittisin perustein tieteellisyyteen vetoaminen saattaa olla juuri vallassaolijoille vaarallista. Näin saattaisi olla silloin, kun Suomen Akatemian virat ja rahat »tutkimukseen» alettaisiin myöntää vaikkapa Suopon tai Hymy-lehden edustajille, jolloin vetoaminen tutkimusten positiiviseen ja tekniseen luonteeseen ei enää toisi esiin sitä, mistä moisessa tiedepoliitikassa olisi kysymys.

⁵ Näkemysistä, jotka lukevat mahdollisuudet todellisuuteen vrt. erityisesti Johan Galtung, *Science as Invariance-seeking and Invariance Breaking Activity*, *Sociologisk forskning* 1—2/1974 ja Roger Garaudy, *Die Alternative*, Hamburg 1974.

⁶ Tämä on Arvi Korhosen keskeinen argumentti ajopuuteorian puolesta, vrt. *Barbarossasuunnitelma ja Suomi*, Porvoo 1961; kritiikistä ks. Kari Palonen, *Ajopuuteorian aatekritiikkiä*, *Politiikka* 2/1975.

⁷ Tämä teoria vapaudesta samalla satunnaisuuden ja välttämättömyyden vastustuksena sisältyy historiallisesti hyvinkin erilaisten traditioiden ohjelmiin. Vrt. erityisesti Gajo Petrovic, *Philosophie und Revolution*, Hamburg 1971, ss. 57—64; Jean-Paul Sartre, *Critique de la raison dialectique*, Paris 1968 (1960), ss. 63—68 ja 95—103; J. W. N. Watkins, Kolme näkemystä inhimillisestä vapaudesta, *Kriittisen rationalismin julkaisusarja* 1/1975.

⁸ Georg Lukácsin teoksen *Geschichte und Klassenbewusstsein*, Neuwied 1970 (1923) keskeinen teema on osoittaa, kuinka sattuma ja välttämättömyys, irralliset tosiasiat, yleispätevät luonnonlait ja jälleen kokonaisuuden irrallisuus ovat tunnusomaisia porvarilliselle yhteiskunta- ja taloustieteelle. Sama ajatus sisältyy jo Marxin v. 1844 Taloudellis-filosofisiin käsikirjoituksiin: »Die Nationalökonomie geht vom Faktum des Privateigentums aus. Sie erklärt uns dasselbe nicht. Sie fasst den materiellen Prozess des Privateigentums, den es in der Wirklichkeit durchmacht, in allgemeine, abstrakte Formeln, die ihr dann als Gesetze gelten. Sie begreift diese Gesetze nicht, d.h. sie zeigt nicht nach, wie sie aus dem Wesen des Privateigentums hervorgehen.» *Ökonomisch-philosophische Manuskripte*, Leipzig 1974, s. 150.

⁹ Empiristisen filosofian asteittaisesta periksi antamisesta tieteenteoreettisille aineksille silti tietyn yhä pienenevän puhtaan kokemuksen alueen säilyttäen vrt. erityisesti Alfred Bohnen, *Zur Kritik des modernen Empirismus*, teoksessa Hans Albert (hrsg), *Theorie und Realität*, 2. Auflage, Tübingen 1972.

¹⁰ Kriittisen tutkimuskäsityksen ongelmiksi jäävät kysymykset mahdollisen ja toivottavan suhteista sekä toivottavuuskriteerien asettamisesta siten, että ei sorruta enempää relativismiin kuin »ainoan oikean vaihtoehdon» ajatukseenkaan. Eräästä yrityksestä kysymyksen käsittelemiseksi vrt. Kari Palonen, *Aate tutkimus aatekritiikkinä*, Helsinki 1975, luku II.

¹¹ Tiedon poliittisesta merkityksestä vrt. myös Thomas Hobbesin näkemys moraa-

lin ja geometrian suhteista: »Which is the cause that the doctrine of Right and Wrong, is perpetually disputed, both by the Pen and by the Sword: Whereas the doctrine of Lines and Figures, is not so; because men care not, in that subject what be truth, as a thing that crosses no mans ambition, profit or lust. For I doubt not, but if it had been a thing contrary to any mans right or dominion, or to the interest of men that have dominion. That the three Angles of a Squire should be equall to two Angles of a Squire; that doctrine should have been, if not disputed, yet by the burning of all books of Geometry, suppressed, as far as he whom it concerned was ablex.» *Leviathan*, London 1971 (1651), s. 166.

¹² Vrt. esim. David Easton, *The Political System*, 2. ed., New York 1971 (1953) ja Lester Milbrath, *Political Participation*, Chicago 1965.

¹³ Spinner, *Pluralismus als Erkenntnismodell*, Frankfurt a. M. 1974, s. 106.

¹⁴ Tällaisesta jatkuvan kumouksen ohjelmasta vrt. erityisesti Thomas Mathiesen, *Det oferdige*, Oslo 1971.

¹⁵ Karl Popperin ajattelussa käytetään tietoisesti hyväksi ajatusta, että tiedolliset »vallankumoukset» tekevät yhteiskunnalliset vallankumoukset tarpeettomiksi. Ks. erityisesti Reason or Revolution, *Archives européennes de sociologie* 1970.

¹⁶ Vrt. Galtungin esittämä yhteiskuntamuotojen nelikenttä artikkelissa Pluralismus und die Zukunft der menschlichen Gesellschaft, teoksessa Senghaas (hrsg), *Kritische Friedensforschung*, Frankfurt a. M. 1971. Tämän yksityiskohtaisemmasta kriitikistä ja esitetyn nelikentän ulottuvuuksista ks. Kari Palonen, Työnjako sosiaalisena rakenteena, ilmestyy *Nuorten filosofianharrastajien liiton lehdessä*.

¹⁷ Tutkittajain yläpuolelle voitaisiin tietysti sijoittaa vielä eritasoisia tutkittajia.

¹⁸ Tutkijoiden ja tutkittavien suhteista vrt. Galtung, *Essays...*, luku 12; ks. myös Ilkka Heiskanen, Sosiaalitieteiden »uudesta» metodologisesta keskustelusta ja sen merkityksestä politiikan tutkimukselle, *Politiikka* 1/1971, ss. 29—37.

¹⁹ Johan Galtung, *Essays...*, luku 12; myös jo hänen teoksessaan *Theory and Methods of Social Research*, Oslo 1967, ss. 148—160.

²⁰ Galtung, *Theory...*, ss. 155—158; *Essays...*, ss. 266—268.

²¹ Epäilemättä myös esim. kaukana menneisyydessä olevia aikoja koskeviin tutkimuksiin sisältyy poliittisia kiistakysymyksiä, joilla on ajankohtaistakin merkitystä, mutta ne osoittavat kuitenkin, ettei pidä vaatia välitöntä vastarintaa tutkimuksen suorittamisen ehtona sinänsä ainakaan silloin, kun »tutkimuskohteet» eivät itse *per definitionem* voi ryhtyä tutkimusta vastustamaan (vaikka olisikin hauskaa spekuloida jonkinlaisessa käänteisessä science fictionissa sitä mitä tapahtuisi, jos esimerkiksi antiikin filosofit heräisivät henkiin ja ryhtyisivät polemiikkiin filosofien ja historioitsijoiden heihin itseensä kohdistuvia tulkintoja vastaan).

²² Ainoa akateeminen tutkimus, joka (tosin tarpeettoman empiristiseen metodologiaan sitoutuneesti) käyttää hyväksi sitä yleisesti tunnettua asiantilaa, että suomalaisen yhteiskunnan keskeinen vedenjakaja porvarilliseen ja sosialistiseen ideologiaan kulkee SDP:n keskellä, lienee Pertti Hemanuksen *Propaganda sanomalehdissä*, Keuruu 1975. Suorastaan ihmetellä täytyy, että vaalitutkijat ovat voineet niin totaalaisesti laiminlyödä näinkin yleisen (joskin tietysti syvemmin tarkasteltuna kyseenalaisen) politiikan sisältöä koskevan »tosiseikan» SDP:n äänestämisen analyyseissään, vaikka behavioralistinen ote ei voikaan tietysti ottaa politiikan sisältöä huomioon »muuttujana».

²³ Aikaprospektiivin lyheneminen näkyy selvästi verrattaessa nykyisiä, erityisesti valmistettuun aineistoon nojaavia politologisia tutkimuksia vanhempaan, historiallisesti orientoituneeseen akateemiseen valtio-oppiin, jossa lähteinä saatetaan käyttää esimerkiksi raamattua. Vrt. esim. Georg Jellinek, *Allgemeine Staatslehre*, 3. Auflage, Berlin 1920 (1900) tai Y. O. Ruuth (Ruutu), *Kansakunta*, Helsinki 1922. Sekä ajallisen että

paikallisen perspektiivin ahtaudesta modernissa akateemisessa yhteiskuntatieteessä vrt. myös seuraava Popperin kritiikki: »Die soziale Anthropologie ist von einer angewandten Spezialwissenschaft zur Grundwissenschaft avanciert, und der Anthropologe ist aus einem bescheidenem und etwas kurzsichtigen Fieldworker zum weitblickenden und tief sinnigen Sozialtheoretiker und zum Sozial-Tiefen-Psychologen geworden. Der frühere theoretische Soziologe aber muss froh sein, als Fieldworker und Spezialist sein Unterkommen zu finden — als Beobachter und Bescheiber der Totems und Tabus der Eingeborener weisser Rasse der westeuropäischen Länder und der Vereinigten Staaten.» artikkelissa Die Logik der Sozialwissenschaften, teoksessa Adorno u. a., *Der Positivismusstreit in der deutschen Soziologie*, 3. Auflage, Neuwied 1971.

²⁴ Kritiikiksi vrt. Sartren näkemys, että intressit eivät luo konflikteja vaan konfliktit luovat intressejä, mt., s. 278.

²⁵ Vrt. erit. Jan-Magnus Janssonin näkemys: »Valtiotieteilijä, joka ei ole mukana politiikassa on kuin kirurgi, joka ei ole tehnyt yhtään leikkausta», esim. teoksessa *Idé och verklighet i politiken*, Helsingfors 1972.

²⁶ Tosin vrt. Heiskanen, ma.

²⁷ Myöskään politiikan tutkimuksessa paljon harrastettu »sisällön erittely» ei eroa näistä tekniikoista, koska siinä ei vakavasti tutkita itse ajatuksia, niiden seurauksia ja taustaoletuksia, vaan »sisältö» käsitetään yhdeksi kommunikaatioprosessin komponentiksi. Tällaisen perspektiivinsä vuoksi ei esim. Veikko Pietilän *Sisällönerittely*, Helsinki 1973 ole yhtään kiinnostavampi kuin muutkaan tutkimusteknisten aparaattien esittelyt.

²⁸ Yleiseen positivistiseen »tieteelliseen vallankumoukseen» uskomisen lisäksi taustalla saattavat olla mm. englantilaisen J. D. Bernalin tiedepoliittiset ajatukset, joiden nimissä edistyksellisinä esitetyt ohjelmat ovat esim. Ruotsissa osoittautuneet modernistisen kapitalismin intressien erinomaisiksi palvelijoiksi; vrt. Aant Elzinga, *Forskningspolitik i Sverige*, ss. 135—138, teoksessa *Forskning och politik i Sverige, Sovjet och USA*, Lund 1969.

²⁹ Näin ymmärretty negatiivinen dialektiikka on epäilemättä paljon suppeampi ja yksinkertaisempi kuin se, mikä sisältyy T. W. Adornon teokseen *Negative Dialektik*, Frankfurt a. M. 1973 (1966); vrt. myös Willy Sørensen, *Hverken — eller*, København 1961.

³⁰ Vrt. Mathiesen, mt.

³¹ Saattaa olla, että tarvittaisiin suoranaisia poliittisiakin rajoja oikealle, vaikkakaan ei pitäisi sulkea pois mielenkiintoisia virheitä tekevää oikeistoa.

³² Tieteen kritiikistä ideologiana vrt. erityisesti Paul K. Feyerabendin 1970-luvun kirjoituksia, kuten *Against method*, London 1975 sekä »Tieteen realistisesta arvioinnista» ja »Miten suojata yhteiskuntaa tieteeltä» (suom.), *Paradoksi — kriittisiä kirjoituksia* 1/1976.

³³ Dialektiikan »konkreettisen totaliteetin» käsite (vrt. Lukács, mt.; Sartre, mt.; Adorno, mt.) tuntuu erityisen sopivalta kuvaamaan sellaista käsitystä ajatusten ja yhteiskunnan rakenneyhtäläisyyksistä, missä ei ole kysymys loogisista eikä kausaalisista riippuvuussuhteista.

³⁴ Esimerkiksi valtaosa Pertti Pesosen toimittamaan »kansanedustajaehdokkaan käsikirjaan» *Protestivaalit, nuorisovaalit*, Helsinki 1972, sisältyvistä kirjoituksista sisältävät tietoa, jota voivat käyttää hyväksi ennen muuta politiikan ammattilaiset politiikointiteknologiansa hiomiseksi niin kauan kuin mitään olennaisia muutoksia vaalien ja yhteiskunnan luonteessa ei tapahdu.

³⁵ Vrt. *Il Manifesto* -lehden kirjoitus »Pour contester le rôle des cadres techniques» (ransk.), teoksessa Gorz (ed.), *Critique de la division du travail*, Paris 1973.